

לקראת הימים הבאים

מפי ידידי המנוח, פרופ' סמי מרעי מאוניברסיטת חיפה, שמעתי פעם אמירה שטילטלה אותי: לנו, הערבים אזרחי הארץ - אמר - תרבות עשירה משלכם. אנחנו מכירים את שתי התרבויות, שלנו ושלכם. אתם מכירים רק תרבות אחת, את שלכם. שמעתי, התרשמתי, ולא עשיתי דבר לשנות מצב זה, לפחות אצלי בבית. טרדות, לחצים, סדרי עדיפויות, אתם יודעים.

נזכרתי בדבריו בימים אלה, כשנבחרתי להיות יו"ר איגוד כללי של סופרים בישראל, ששם לו למטרה לאגד סופרים הכותבים בשפות שונות ויוצרים את תרבותה של הארץ ההטרודגנית והשסועה הזאת. ארץ שיש בה לא רק שני עמים, כי אם יוצאי תרבויות שונות, המבקשים לדבוק בתרבויות שהביאו עימם ואינם יכולים ליצור אלא בהן. כמה נבוקובים ויוזף קונרדים יש בעולם, המסוגלים להיעקר מתרבותם הישנה, ללמוד שפה חדשה ולכבוש להם מקום בפסגת היצירה של שפתם החדשה?

התפקיד הבולט ביותר של איגוד סופרים הכותבים בשפות שונות הוא להעניק להם הגנה מקצועית, שכל איגוד מקצועי אמור להעניק לחבריו, ולמרבה הצער בתחום הספרות הגנה זו אינה רבה ביותר. המוציאים לאור והמפיצים שבהם תלוי הסופר מבינים היטב את היותם גופים כלכליים, שתכלית קיומם להפיק רווחים מפעולותיהם. הם אינם משתדלים כל-כך להבין כי גם הסופר הוא גוף כלכלי, הצריך לממן את הוצאותיו מהכנסותיו, ואם לא יקבל תמורה שתכסה את הוצאותיו בזמן שהוא משקיע בעבודתו, לא יוכל להתקיים. יש כאן ניגוד אינטרסים גלוי לעין. אחד על אחד מעמדו של סופר תמיד נחות מול מעמדו של מו"ל, וקשה להאמין שאיגוד סופרים כלשהו יוכל לצבור כוח שיכפה על המו"לים תנאים שאינם רוצים בהם. אי השוויון מונח כאן ביסוד הווייתו של הסופר.

***

אבל קיים תחום נוסף, שבו התאגדות סופרים ויוצרים עשויה להגיע להישגים שמשמעותם לקיומו של הסופר יכולה להיות גדולה - הלא הוא התחום הציבורי. לא ייתכן, שחברה, היכולה לקיים ולפרנס באמצעות תקציבי המדינה אלפי תלמידי ישיבה, בנימוק שלימוד תורה מספק צורך כללי, לא תוכל להבטיח את קיומם של כמה מאות סופרים, שיש הסבורים שהצורך החברתי בתרבות שהם יוצרים אף עולה בחשיבותו על הצורך החברתי שמשפקים לומדי התורה. את הדברים האלה יש לומר במלוא הבהירות, ולהפעיל על רשויות המדינה את כל הלחצים הדמוקרטיים הלגיטימיים האפשריים, עד שיבינו את החובה המוטלת עליהן בתחום זה. הסכומים שהמדינה משקיעה בהבטחת קיומם של סופרים

מעוררים רחמים בזעירותם. ואפילו הסכומים שהיא משקיעה בצורכי ההתאגדות של הסופרים ובפעילותם הציבורית מגוחכים בהשוואה לסכומים שהיא משקיעה בקיומם של מוסדות תרבות בתחומים אחרים.

אפילו רק למטרה זו יש צורך מובהק בקיום איגוד כללי של סופרים בישראל, הנאבק על שיפור מצבם של סופרי ישראל הכותבים בשפותיהם השונות.

אבל אין לשכוח את המטרה האחרת שלשמה הוקם האיגוד - עידוד הרב-תרבותיות, מתן הזדמנויות לכותבים בשפה אחת להכיר את הכותבים בשפות אחרות ואת יצירותיהם. הארץ היא מקום שבו חיים שני עמים שלהם שתי תרבויות. ונקבצים בה אנשים שנעקרו מתרבויותיהם הקודמות והם רוצים אמנם (או צריכים לרצות) להכיר את תרבות הסביבה שאליה הגיעו, אבל גם להמשיך ליצור בשפה ובתרבות שבהן חיו עד היום.

עריכת היכרות לתושבי הארץ הערבים עם התרבות העברית היא אולי עניין פחות דוחק. הם לומדים עברית בבתי ספרם ורבים מהם מכירים פחות או יותר את התרבות העברית. לפני שנים נזדמן לי לבקר בביתה של משוררת ערבית צעירה שהתגוררה בעיר מעורבת. ביתה היה ברחוב ברל כצלנסון. עבודת הגמר שלה בספרות עברית בבית הספר התיכון היתה על "על השחיטה" של ביאליק. רבים הערבים המכירים את התרבות העברית, אבל עריכת היכרות ליהודים עם התרבות הערבית היא עניין דחוף, שמערכת החינוך מזניחה אותו. צריך לשקוד עליו באמצעות מערכת התרבות והספרות, לא רק מפני שהתרבות הזאת קיימת כאן וראוי להכיר אותה, אלא מפני שגורלנו המשותף הביא אותנו לחיות אלה במחיצת אלה והכרה הדדית של התרבות עשויה לתרום לקיום יחד בשלום.

המצב שונה ביחסים שבין התרבות העברית לתרבות הרוסית. שם קיים מצב של אי-הכרות הדדית. במרוצת השנים תורגמו הרבה מיצירות הספרות הרוסית הקלאסית לעברית, וקורא עברית ממוצע מכיר את הספרות הרוסית הגדולה באמצעות תרגומיה. אבל מעט מאוד הוא יודע על הנוצר בארץ בשפה הרוסית בימינו. ולמרבה הצער גם קוראי רוסית, שיצרו לעצמם מובלעת תרבותית משלהם, מכירים מעט מדי את המתהווה בתרבות העברית של ימינו.

***

"גג" יכול וצריך להיות לא רק מקום ליצירה עברית איכותית המאפשרת לסופרים להציג בציבור את פרי עבודתם, כי אם גם מקום שבו נפגשים יוצרים משפות שונות, ובו מתפרסמים תרגומים לעברית מהספרות הערבית, הרוסית, ומשפות אחרות שבהן כותבים בארץ. ובצידו צריכים לקום פרסומים-אחים שיציגו לפני קוראי ערבית ורוסית את הדברים המתפרסמים בו בעברית.

וכאן המקום להשמיע אנחה עצובה - ומהיכן יושגו האמצעים לכל אלה? אני לא בטוח שנמצא, אבל אני יכול להבטיח שנמשיך לחפש.

דוד שחם